

Karol Starczewski

Biblijne podstawy liturgii egzorcyzmów w odnowionym "Rytuale Rzymskim"

Kieleckie Studia Teologiczne 12, 197-213

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Karol Starczewski – Kielce – Lublin

BIBLIJNE PODSTAWY LITURGII EGZORCYZMÓW W ODNOWIONYM *RYTUALE RZYMSKIM*

Przez prawie 400 lat w Kościele rzymskokatolickim sprawując liturgię egzorcyzmów¹, posługiwano się formularzem *Rytuału Rzymskiego* z 1614 r. W 1999 r. wprowadzono nowy obrzęd zatytułowany *Egzorcyzmy i inne modlitwy błagalne*², który jest owocem reformy liturgicznej II Soboru Watykańskiego³. Został on zatwierdzony przez papieża Jana Pawła II dnia 1 października 1998 r. Drukiem ukazał się na mocy dekretu Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów z dnia 22 listopada 1998 r., a polski jego przekład zatwierdzono 16 listopada 1999 r.⁴

Przedmiotem artykułu będzie ukazanie biblijnych podstaw liturgii egzorcyzmów w odnowionym *Rytuale Rzymskim*. Aby jednak było to możliwe, zostaną najpierw przedstawione argumenty ze Starego i Nowego Testamentu przemawiające za istnieniem obrzędów, mających na celu uwolnienie czy wyzwolenie człowieka spod wpływu złych duchów.

---

¹ Egzorcyzm (gr. *eksorkizein*) należy rozumieć jako „obrzęd liturgiczny mający na celu wyjęcie człowieka lub rzeczy spod wpływu szatana”. W. Głowa, *Egzorcyzm*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 4, Lublin, 1983, s. 735. Akt ten dokonywany jest, gdy „Kościół publicznie i na mocy swojej władzy prosi w Imię Jezusa Chrystusa, by jakaś osoba lub przedmiot były strzeżone od napaści Złego i uwolnione od jego panowania”. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2002, nr 1673.

² *Rytuał Rzymski. Egzorcyzmy i inne modlitwy błagalne* (dalej: EMB), Katowice 2007.

³ W Konstytucji o liturgii ojcowie *Vaticanum II* polecili opracowanie i w miarę potrzeby dodanie nowych sakramentaliów. Zob. *Konstytucja o liturgii świętej Sacrosanctum Concilium*, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2002, nr 79.

⁴ Por. EMB, s. 5–8.

1. Modlitwy egzorcyistyczne w Starym Testamencie

W Starym Testamencie w odniesieniu do walki z duchami nieczystymi trzeba wyróżnić dwa okresy: przed niewolą babilońską i czas powygnanio- wy⁵. Księgi z pierwszego okresu niewiele mówią o złych duchach. Po niewoli babilońskiej można już zauważyć podział na świat anielski i diabelski⁶. Jednakże w tym punkcie uwaga zwrócona zostanie tylko na wydarzenia, które mogą świadczyć o praktykach podobnych do współczesnych egzorcyizmów. Nie będą natomiast opisywane świadectwa Biblii na temat istnienia osobowego Zła.

W Pismach Starego Testamentu nie znajdziemy egzorcyizmów w ścisłym tego słowa znaczeniu⁷, gdyż w czasach Starego Przymierza wszelkie praktyki, które mogłyby sprawiać wrażenie magii, były zabronione⁸. Stosowano je jednak w przypadkach uzdrawiania z chorób, które nosiły w sobie przesłanki opętania, jak również przy zaklinaniu duchów zmarłych, o czym świadczą: opowiadanie o królu Saulu, który przychodzi do wróżki z Endor (1 Sm 28,7-25), praktyki Manassesesa wzbudzające gniew Boga (2 Krl 21,6) czy też działania ludu wzmiankowane przez proroka Izajasza (Iz 8,19). Stosowano także różne formuły i obrzędy egzorcyistyczne, które związane były ze świętą wojną (namaszczenie tarczy olejem, o którym mowa jest w 1 Sm 1,21 i Iz 21,5), błogosławieństwami przez gest nałożenia rąk (Rdz 48,13-20) oraz przekleństwami za występki (Pwt 28,15-68), poświęceniem (Lb 8,11), uzdrawianiem z chorób lub obrzędami mającymi na celu rytualne oczyszczenie, jak obmycie trędowatego w Jordanie (2 Krl 5,10.14), obmycie z nieczystości seksualnych (Lb 15), usunięcie nieczystości po dotknięciu zmarłego (Lb 19)⁹.

Ponadto śladów czynności egzorcyistycznych można upatrywać np. w czasie zwycięstwa Gedeona nad Madianitami, gdzie dęto w rogi, tłuczono dzbany i używano pochodni (Sdz 7,16-25), w nakładaniu rąk przy wyznaczaniu przywództwa (Lb 27,18-23; Pwt 34,9), w ochronie przed demonem śmierci (Wj 12,21-23), w działaniach Eliasza (1 Krl 17,21) i Elizeusza (2 Krl 4,34) przy wskrzeszaniu zmarłych¹⁰ czy przy uzdrawianiu wody przez proroka Elizeusza za pomocą soli (2 Krl 2,21-22).

---

⁵ Por. J. Zięba, *Egzorcyci. Historia, teologia, prawo, duszpasterstwo*, Kraków 2012, s. 40–42.

⁶ P. Towarek, *Egzorcyzmy. Historia, liturgia, teologia*, Olsztyn 2008, s. 24.

⁷ Por. J. Zięba, *Egzorcyci. Historia, teologia, prawo, duszpasterstwo*, dz. cyt., s. 43.

⁸ J. Królikowski, *Z historii egzorcyizmów w Kościele*, w: *Wyklinam cię i wypędzam. Podstawy teologii i praktyki egzorcyizmów*, red. J. Królikowski, Kraków 2003, s. 59.

⁹ Por. P. Towarek, *Egzorcyzmy. Historia, liturgia, teologia*, dz. cyt., s. 24–25.

¹⁰ Por. tamże, s. 25.

Formuły, które możemy traktować jako egzorcyzmy, odnajdujemy również w Księdze Psalmów. Są to prośby o ochronę przed przeciwnikami (Ps 3), słowa złorzeczeń „występnym” i „głosicielom kłamstwa” z Psalmu 58 (7-10) czy Ps 91, który mówi o Bożej opiece i ochronie przed niebezpieczeństwami¹¹.

W okresie powygnaniowym zanikła obawa przed praktykami antydemonicznymi. Przykładem ilustrującym to zjawisko jest Księga Tobiasza, w której młody Tobiasz, za namową Archanioła Rafała, spala wątrobę i serce ryby, co powoduje wypędzenie demona Asmodeusza (Tb 8,1-4). Również w 1 Sm 16,14-23 odnajdujemy praktykę egzorcyzmowania: Dawid poprzez grę na cytrze odpędza od Saula złego ducha¹².

Choć w Pismach Starego Testamentu nie znajdujemy wprost rytuałów egzorcyzmów w postaci słów czy znaków materialnych, to jednak odnajdujemy w nich takie same, bądź podobne działania, które są praktykowane przez egzorcystów również i naszych czasów. Zaliczyć do nich możemy nałożenie rąk, namaszczenie olejem, obmycie (pokropienie) wodą święconą, dym kadzidł, recytację psalmów, modlitwę błagalną czy kapłańskie błogosławieństwo¹³. Stąd też wnioskujemy, że Stary Testament zawiera w sobie rytę ściśle związane z praktyką wypędzania złych duchów.

2. Egzorcyzmy w Nowym Testamencie dokonywane przez Jezusa

W Nowym Testamencie znajdujemy wiele informacji o istnieniu duchów nieczystych, niemniej wzmianki dotyczące egzorcyzmów możemy znaleźć jedynie w Ewangeliach synoptycznych i Dziejach Apostolskich. Ewangelieści nie odróżniali dokładnie choroby od opętania, ponieważ w Biblii wszelkie zło, grzech albo choroby, przypisywano działaniu złego ducha. Jednakże choroba i opętanie były traktowane jako zjawiska odrębne. Przykładem tego są fragmenty Ewangelii, gdzie mowa jest o tym, iż do Jezusa przynoszono „chorych i opętanych” (Mk 1,32; 3,10-11; 6,13; Łk 6,18-19; 7,21; 13,32)¹⁴. Jak zatem można było odróżnić jedno od drugiego? W trakcie choroby demony wpływały na człowieka z zewnątrz, natomiast przy opętaniu działały wewnątrz, przebywając w jego ciele¹⁵.

¹¹ Por. tamże, s. 26.

¹² Por. J. Zięba, *Egzorcyci. Historia, teologia, prawo, duszpasterstwo*, dz. cyt., s. 42–43.

¹³ Por. P. Towarek, *Egzorcyzmy. Historia, liturgia, teologia*, dz. cyt., s. 33.

¹⁴ Por. J. Czernski, *Egzorcyzmy w Piśmie Świętym*, w: *Egzorcyzmy w tradycji i życiu Kościoła*, red. A. Żądło, Katowice 2007, s. 14–15.

¹⁵ Por. M. Rosik, *Jezus i Jego misja. W kręgu orędzia Ewangelii synoptycznych*, Kielce 2003, s. 184.

Egzorcyzmów w Ewangeliach dokonuje przede wszystkim Jezus Chrystus i są one związane z przychodzącym i urzeczywistniającym się królestwem Bożym (por. Mt 12,28). Stają się one trwałym elementem Jego zbawczej misji¹⁶. Tuż przed początkiem publicznej działalności, w czasie kuszenia na pustyni (Mt 4,1-11; Mk 1,12-13; Łk 4,1-13) Jezus jawi się nam już jako ten, który potrafi pokonać demony. Największym jednak zwycięstwem nad szatanem jest męka, śmierć i zmartwychwstanie Chrystusa, w którym to misterium dokonuje się klęska złych duchów, a owoce płynące z tajemnicy paschalnej stają się nieustannym źródłem uwalniania stworzenia od wpływów demonicznych (por. Ap 12,10-11).

Między kuszeniem na pustyni a śmiercią i zmartwychwstaniem Jezusa ewangelisti wielokrotnie opisują egzorcyzmy dokonywane przez Mistrza z Nazaretu. Mowa jest tu o opętanym z Kafarnaum (Mk 1,21-28; Łk 4,31-37), opętanym chłopcu epileptyku (Mt 17,14-21; Mk 9,14-29; Łk 9,37-43), dziewczynce kananejskiej (Mt 15,21-28; Mk 7,24-30), opętanym Gerazeńczyku (Mt 8,28-34; Mk 5,1-20; Łk 8,26-39), opętanym niemowle (Mt 9, 32-34; 12,22), opętanym niewidomym i niemym (Mt 12,22-29; Mk 3,22-27; Łk 11,14-22), kobiecie, która od osiemnastu lat miała ducha niemocy (Łk 13,13), o córce Syrofenicjanki (Mt 15,21-28; Mk 7,24-30)¹⁷. Wynika z tego jasno, iż posługa uwalniania od złych duchów, była bardzo istotna w działalności Jezusa Chrystusa, choć błędem byłoby sądzić, iż najważniejszą. Jezus przyszedł na świat, by głosić Królestwo Boże, a wyrzucanie demonów, którego dokonywał *słowem* (Mt 8,16) i *palcem Bożym* (Łk 11,20), stało się jednym z elementów ukazywania potęgi Boga.

Oprócz wyżej wymienionych, szczegółowo opisanych w Ewangeliach przypadkach wypędzania duchów nieczystych, należy uwzględnić również i te, o których synoptycy tylko wspominają: wypędzenie siedmiu złych duchów z Marii Magdaleny (Łk 8,2; Mk 16,9), uwolnienie wielu opętanych (Mk 1,32-34; Mk 1,39; Mt 8,16; 3,10-11; 6,13; Łk 4,40-41; Łk 6,18-19; 7,21; 13,32), czy słowa Jezusa skierowane do faryzeuszów i uczonych w Piśmie (Mt 12,22-29; Mk 3,22-27), innych ludzi (Łk 11,18-20) i do Heroda (Łk 13,32)¹⁸. W Ewangelii wg św. Jana nie ma opisanego żadnego egzorcyzmu, jednakże misja Jezusa ukazana jest jako bezpośrednia konfrontacja ze Złym, w której Syn Boży objawia się po to, by zniszczyć dzieła diabła (por. 1 J 3,8)¹⁹.

Ważnym podkreślenia wydaje się być schemat, w jaki dokonuje się egzorcyzm sprawowany przez Jezusa. Za przykład weźmy Ewangelię wg św. Marka (1,23-28): demony reagują na widok Chrystusa, próbują się bronić czy

¹⁶ Por. S. Hareźga, *Jezus – egzorcysta*, „Pastores”, 51 (1) 2012, s. 10.

¹⁷ Por. F. MacNutt, *Uwalnianie od złych duchów. Zapis doświadczenia*, Kraków 2012, s. 52.

¹⁸ Por. R. Laurentin, *Szatan mit czy rzeczywistość?*, Warszawa 1997, s. 29–30.

¹⁹ F. MacNutt, *Uwalnianie od złych duchów. Zapis doświadczenia*, dz. cyt., s. 54.

wchodzić z Nim w dialog. Jezus rozkazuje im milczeć i wyjść z osoby opętanej. Demony muszą Mu być posłuszne – wychodzą, targając człowiekiem i głośno krzycząc, po czym następuje wyzwolenie osoby i reakcja zadziwionego tłumu²⁰. Na podobne zachowania demonów wskazują również współcześni egzorcyci²¹.

Skoro chorobom i opętaniom Żydzi przypisywali to samo demoniczne źródło, wato wspomnieć także o symbolicznych gestach, które towarzyszyły uzdrowieniu czy uwolnieniu spod działania duchów nieczystych. Jezus wyzwalając ludzi od ich wpływu, stosował różne gesty: nałożenie rąk, np. przy uzdrowieniu kobiety w szabat (Łk 13,13), dotknięcie śliną języka i włożenie do uszu palców przy uzdrowieniu głuchoniemego (Mk 7,31-37), nałożenie niewidomemu na oczy błota ze śliny i nakaz obmycia w Siloam (J 9,6-7). Również dotknięcie się Jezusa powodowało uzdrowienie – tak było w przypadku kobiety cierpiącej na upływ krwi (Mk 5,25-34). Czasem Jezus pytał demona o imię (Łk 8,30), co podkreślało Jego przewagę nad nim²². Zalecał ponadto modlitwę i post w szczególnych rodzajach opętania (Mk 9,14-29), a w modlitwie *Ojcie nasz* wskazał na Tego, który nas zachowuje od wszelkiego zła (Mt 6,13). Egzorcyzmy dokonywane przez Jezusa odbywały się mocą Jego Imienia, przez słowo i dotyk.

3. Egzorcyzmy w Nowym Testamencie dokonywane przez uczniów Jezusa

Nie ulega wątpliwości, że Jezus formował swoich apostołów i przygotowywał ich do szczególnej misji głoszenia Dobrej Nowiny, która miała się przejawiać także poprzez wypędzanie złych duchów. Dlatego też Mistrz z Nazaretu przekazał im m.in. władzę nad demonami (Mt 10,1.8; Mk 3,14-15; Łk 9,1). Władzy tej udzielił również innym siedemdziesięciu dwóm uczniom (Łk 10,1.17), którzy skutecznie w Imię Jezusa wypędzali duchy nieczyste.

Egzorcyzmy sprawowane przez uczniów Jezusa i opisane w Ewangeliach nie zawsze przynosiły zamierzony efekt²³. Tak było w przypadku epileptyka, który miał w sobie ducha niemego i głuchego (Mk 9,14-29) i którego to ducha

²⁰ Por. P. Towarek, *Egzorcyzmy. Historia, liturgia, teologia*, dz. cyt., s. 34–35.

²¹ Zob. F. D. Goodman, *Egzorcyzmy Anneliese Michel*, Gdańsk 2005; G. Amorth, *Wyznania egzorcysty*, Częstochowa 2007; G. Amorth, *Nowe wyznania egzorcysty*, Częstochowa 2008; G. Amorth, *Świadectwo egzorcysty*, Kraków 2008; H. Dominiczak, *Strzeż się człowieka szatana*, Marki 2008; Beginus, *Moja droga do egzorcyzmów*, Kraków 2010.

²² Por. M. Rosik, *Jezus i Jego misja. W kręgu orędzia Ewangelii synoptycznych*, dz. cyt., s. 187; P. Towarek, *Egzorcyzmy. Historia, liturgia, teologia*, dz. cyt., s. 38.

²³ Por. P. Towarek, *Egzorcyzmy. Historia, liturgia, teologia*, dz. cyt., s. 40.

wyrzucił dopiero Jezus. Przyczyną tego stanu rzeczy był fakt, że pewien rodzaj złych duchów można wyrzucić tylko modlitwą i postem (Mk 9,29). Jednak przy tym egzorcyzmie Jezus zwraca też uwagę na potrzebę wiary (Mk 9,19.23). Istotnym jest także, by wspomnieć o człowieku, który nie był uczniem Jezusa, a który w Jego Imię wyrzucał złe duchy (Mk 9,38-39; Łk 9,49-50). Wydarzenie to ma znaczenie w kontekście egzorcyzmów współczesnych, gdzie tylko kapłan wyznaczony przez biskupa może sprawować tę modlitwę²⁴.

W ostatnim rozdziale Ewangelii wg św. Marka, kiedy Jezus daje swym uczniom nakaz głoszenia Ewangelii, mówi również o tych, *którzy uwierzą* i przez to w Imię Jego *złe duchy będą wyrzucać* (Mk 16,17). A zatem nie tylko apostołowie, ale także i ci, którzy będą wierzyć w Imię Jezusa, staną się egzorcystami.

W Dziejach Apostolskich, po zesłaniu Ducha Świętego, uczniowie Pana zaczynają pełnić powierzoną im misję. Do apostołów znoszono *chorych i dręczonych przez duchy nieczyste, a wszyscy doznawali uzdrowienia* (Dz 5,16); Filip w Samarii dokonuje czynów, po których duchy nieczyste wychodziły z krzykiem (Dz 8,7); Paweł rozkazując w Imię Jezusa Chrystusa, uwalnia opętaną kobietę (Dz 16,16-18). Chusty i przepaski z ciała Pawła, które kładziono na chorych, stawały się przyczynkiem do ustępowania chorób i wychodzenia złych duchów (por. Dz 19,11-12).

Dzieje Apostolskie wspominają również o wędrownych egzorcystach żydowskich, którzy *próbowali wzywać imienia Pana Jezusa nad opętanymi przez złego ducha* (Dz 19,13-17). Jednak ich egzorcyzm nie przyniósł oczekiwanych rezultatów, gdyż traktowali go oni jako rodzaj magii. Tymczasem, – o czym przypomina św. Łukasz – aby wyrzucić złego ducha, potrzebna jest, oprócz wezwania Imienia Jezus, wiara w Zbawiciela²⁵.

Dzieje Apostolskie wskazują ponadto na walkę ze złym duchem, ukrywającym się pod przykrywką magii. Mowa tu o Szymonie Czarnoksiężniku, człowieku podziwianym w środowisku, w którym Filip głosił Ewangelię²⁶. Chciał on kupić władzę udzielania Ducha Świętego (Dz 8,13-24). Mowa również o magu Elimasie, chcącym odwieść prokonsula Sergiusza od wiary (Dz 13, 4-12). Warto wspomnieć także o paleniu ksiąg przez tych, którzy przyjęli wiarę w Chrystusa, a wcześniej uprawiali magię²⁷.

---

²⁴ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP II promulgatus. Kodeks Prawa Kanonicznego*, Poznań 1984, (dalej KPK), s. 469. „Nikt nie może dokonywać zgodnie z prawem egzorcyzmów nad opętanymi, jeśli nie otrzymał od ordynariusza miejsca specjalnego i wyraźnego zezwolenia” (KPK 1172 §1). „Takiego zezwolenia ordynariusz miejsca może udzielić tylko prezbiterowi odznaczającemu się pobożnością, wiedzą, roztropnością i nieskazitelną życią” (KPK 1172 § 2).

²⁵ Por. P. Towarek, *Egzorcyzmy. Historia, liturgia, teologia*, dz. cyt., s. 40–41.

²⁶ Por. R. Pindel, *Magia czy Ewangelia? Konfrontacja głosicieli Ewangelii ze światem magicznym w ujęciu Dziejów Apostolskich*, Kraków 2003, s. 284.

²⁷ Por. R. Laurentin, *Szatan mit czy rzeczywistość?*, dz. cyt., s. 32.

W Listach Pawłowych nie ma wzmianek o egzorcyzmach, ale uwidacznia się w nich postawa Pawła, który potępia czary i uprawianie bałwochwalstwa (Ga 5,20), troszczy się o czystość wiary, przestrzegając przed kultem duchów nieczystych (por. 1 Kor 10,20-21)²⁸ czy ostrzegając przed duchami zwodniczymi i naukami demonów (por. 1 Tm 4,1). Paweł przypomina też o walce z szatanem, którą toczą wierzący w Chrystusa (por. Ef 6,10-20).

Spośród innych apostołów św. Piotr zachęca do czuwania, gdyż przeciwnik, *diabeł, jak lew ryczący krąży szukając kogo pożreć* (por. 1 P 5,8), a św. Jakub nawołuje do przeciwstawiania się diabłu (por. Jk 4,7). Z kolei św. Jan w Apokalipsie pisze o walce z tymi, którzy czczą demony (por. Ap 9,20) oraz ze służącymi Smokowi i Bestii (por. Ap 16,13nn)²⁹.

Egzorcyzmy praktykowane przez uczniów Mistrza z Nazaretu dokonywane były w Imię Jezusa, w odróżnieniu od tych sprawowanych przez Chrystusa, który wypędzał złe duchy mocą własnego autorytetu. Miały one jednak podobny przebieg do tych opisanych w Ewangelii (por. Mk 1,23-28 i Dz 16, 16-18) i były jednym z najbardziej istotnych argumentów ewangelizacyjnych³⁰.

Po ukazaniu biblijnych podstaw modlitwy o charakterze egzorcystycznym bądź samych egzorcyzmów, zostanie teraz przedstawiony i omówiony w dwóch częściach odnowiony *Rytuał Rzymski*. W pierwszej części opisana będzie struktura *Rytuału*, w drugiej zaś szczegółowo wykazane zostaną biblijne wątki *Obrzędu egzorcyzmu większego*.

4. Struktura odnowionego *Rytuału Rzymskiego*

Na początku odnowionej księgi *Egzorcyzmów i innym modlitw błagalnych* znajduje się dekret zatwierdzający polski przekład *Rytuału Rzymskiego* oraz dekret Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów ogłaszający odnowione *Egzorcyzmy i inne modlitwy błagalne*. Następnie umieszczono *Wstęp, Wprowadzenie teologiczne i pastoralne, Rozdział I* – obejmujący obrzędy egzorcyzmu większego, *Rozdział II* – zawierający teksty, które mogą być stosowane według uznania, oraz *Dodatki*.

We *Wstępie do Rytuału Rzymskiego* z 1999 r. uchwycono główne myśli Katechizmu Kościoła Katolickiego mówiące o dobrych aniołach, pełniących plan Boży i o demonach sprzeciwiających się Bogu, chcących zniszczyć człowieka. Następnie, opierając się na Piśmie Świętym, przytoczono szereg określeń złego ducha, po czym przypomniano o zwycięstwie Jezusa nad szatanem oraz o modlitwie Kościoła mającej chronić ludzi przed zasadzkami diabła³¹.

²⁸ Tamże.

²⁹ Por. P. Towarek, *Egzorcyzmy. Historia, liturgia, teologia*, dz. cyt., s. 40.

³⁰ Por. J. Królikowski, *Z historii egzorcyzmów w Kościele*, dz. cyt., s. 63.

³¹ Por. EMB, s. 9–10.

Wprowadzenie teologiczne i pastoralne zostało podzielone na sześć części, których określenia „oddają wiarę i naukę Kościoła na temat egzorcyzmów”³². Są to następujące tytuły³³:

I. *Zwycięstwo Chrystusa i władza Kościoła nad złymi duchami*: dzieło stworzenia (1–2), upadek aniołów (1) i człowieka (2), posłanie przez Boga Ojca na świat Jezusa (3) i tajemnica Jego zwycięstwa (4–5), władza udzielona uczniom (6) i Kościołowi (7);

II. *Egzorcyzmy w uświęcającej posłudze Kościoła*: cel i charakter drogi chrześcijańskiego wtajemniczenia w kontekście walki duchowej z diabłem (8), potrzeba czujności wiernych odrodzonych w Chrystusie (9), tajemnica Bożego dopustu udręczenia i opętania przez diabła oraz pomoc Kościoła (10), egzorcyzm uroczysty jako forma pomocy (11), działania Kościoła w Imieniu Boga (12);

III. *Szafarz egzorcyzmu większego i warunki sprawowania*: warunki posługi egzorcysty (13), ostrożność i roztropność w posłudze egzorcysty (14–18), objawy opętania (16), konsultacje ze specjalistami (17), pobożność i dyskrecja liturgii egzorcyzmu (19);

IV. *Obrzędy egzorcyzmu*: formuły, gesty i rytury (20), pokropienie wodą (21), modlitwa litanijna (22), recytacja psalmu/psalmów (23), czytanie Ewangelii (24), nałożenie rąk na dręczonego i możliwość tchnięcia w jego twarz (25), wyznanie wiary lub wyrzeczenie się szatana i odnowienie chrzcielnego wyznania wiary oraz Modlitwa Pańska (26), ukazanie wizerunku krzyża (27), formuła błagalna i rozkazująca (28), możliwość powtórzenia czynności (29), obrzędy zakończenia (30);

V. *Okoliczności i akomodacje*: zwrócenie uwagi na modlitwę i post (31), życie modlitwą przez dręczonego i jego bliskich (32), miejsce sprawowania egzorcyzmu (33), dostosowanie formuł i modlitw do potrzeby każdej osoby, przy uwzględnieniu stanu dręczonego, pamięci, iż w tej osobie uobecnia się Kościół, jak również dbanie, by osoba dręczona była podczas egzorcyzmu w miarę możliwości zwrócona z wiarą ku Bogu, nawet mimo narastających udręk (34), warunki uczestniczenia innych osób w modlitwie (35), zalecenia dla uwolnionego z udręki (35);

VI. *Adaptacje należące do Konferencji Episkopatu*: obowiązek adaptacji tekstów, znaków i gestów do wymogów kultury i umysłowości danego narodu (37), możliwość dodania *Dyrektorium duszpasterskiego dotyczące stosowania egzorcyzmu większego* (38).

Rozdział I zawiera obrzędy egzorcyzmu większego i będzie omówiony szczegółowo w punkcie piątym.

W *Rozdziale II* odnowionego *Rytuału Rzymskiego* umieszczono teksty podzielone na trzy części, które można stosować wedle uznania. Pierwszą

³² P. Towarek, *Egzorcyzmy. Historia, liturgia, teologia*, dz. cyt., s. 146.

³³ Por. EMB, s. 11–22.

część stanowią psalmy: Psalm 3 (*Bóg moim opiekunem*), Psalm 11 (*Pan nadzieją sprawiedliwego*), Psalm 13 (*Lament sprawiedliwego, który ufa Panu*), Psalm 22 (*Bóg wysłuchuje skargi sprawiedliwego w utrapieniu*), Psalm 31 (*Ufne błaganie udręczonego*), Psalm 35 (*Wystąp, Panie przeciw moim napastnikom*), Psalm 54 (*Błaganie o pomoc*), Psalm 68 (*Triumfalny pochód Boga*) oraz Psalm 70 (*Racz mnie wybawić, o Boże*). Utwory te umieszczone są w numerach 67–75. Każdy z nich kończy się adekwatną do psalmu modlitwą.

Drugą część (76–80) zajmują Ewangelie: Mt 4,1-11 (O kuszeniu Jezusa na pustyni), Mk 16,15-18 (Ostatni nakaz skierowany do uczniów, w którym Jezus mówi m.in. o tych, którzy uwierzą, iż w Imię Jego złe duchy będą wyrzucać), Mk 1,21b-28 (Uzdrowienie opętanego w synagodze), Łk 10,17-20 (Powrót siedemdziesięciu dwóch uczniów, którym przez wzgląd na Imię Jezusa złe duchy się poddają), Łk 11,14-23 (Jezus palcem Bożym wyrzuca złe duchy).

W trzeciej części *Rozdziału II* znajdują się inne formuły błagalne (81, 83) i rozkazujące (82, 84).

Ostatnia część odnowionego *Rytuału Rzymskiego* nosi nazwę *Dodatki* i podzielona jest na dwie grupy. W pierwszej (1–12) znajdują się błaganie i egzorcyzmy, które można stosować w szczególnych okolicznościach życia Kościoła (np. gdy złe duchy wywierają wpływ na przedmioty i miejsca oraz gdy mogą być sprawcami sprzeciwu wobec Kościoła, również w formie przesładowania). Uwzględnione są tutaj modlitwy do Boga w Trzech Osobach, rozkazy skierowane ku Złemu, modlitwa *Pod Twoją obronę* oraz do św. Michała Archanioła. Istnieje także możliwość dodawania innych modlitw (Litani do wszystkich świętych, modlitwy powszechnej i Modlitwy Pańskiej).

W drugiej części *Dodatków* umieszczono modlitwy błagalne, które wierni, zmagający się z ciemnościami, mogą używać prywatnie. *Rytuał* przytacza dziesięć takich modlitw. Skierowane są one do Boga w Trzech Osobach, Najświętszej Maryi Panny, św. Michała Archanioła i świętych.

5. Biblijne wątki w *Obrzędach egzorcyzmu większego*

Rozdział I – zawierający obrzędy egzorcyzmu większego – rozpoczyna się modlitwą przygotowawczą egzorcysty, którą szafarz odmawia po cichu (39). Zwraca się w niej bezpośrednio do Jezusa, będącego Słowem Ojca (por. J 1,1n), Bogiem wszelkiego stworzenia (por. Rdz 1,1nn), dającym apostołom władzę, aby w Imię Jego wypędzali złe duchy (por. Mt, 10,1.8.; Mk 16,17) i deptali wszelką moc nieprzyjaciela (por. Łk 10,19). W modlitwie Bóg określanym jest jako święty (por. Kpł 19,2; Iz 6,3) i mocny (por. Iz 9,5), którego potęgą szatan spadł z nieba na kształt błyskawicy (por. Łk 10,18). Kapłan z czcią i bojaźnią pełną pokory (por. Prz 22,4; 1 P 5,5) wzywa Imienia Jezusa, aby

uzbrojony w Jego moc (por. Rz 13,14), mógł wystąpić do walki ze złym duchem (por. Ap 12,7) dręczącym Boże stworzenie (por. Rdz 1,27). Kończąc modlitwę, egzorcysta mówi o Jezusie jako tym, który przyjdzie sędzić żywych i umarłych (por. Dz 10,42; 2 Tm 4,1) i podda świat działaniu ognia (por. Łk 12,49). W *Rytuale* widnieje informacja, iż można dodawać również inne modlitwy, zawarte w *Dodatkach*.

Następują obrzędy wstępne (40). Zaleca się, by kapłan był ubrany w albę lub komżę nałożoną na sutannę oraz aby miał na sobie fioletową stułę (por. Wj 28,2-5). Egzorcysta, a wraz z nim zebrani, czynią znak krzyża. Kapłan pozdrawia wiernych słowami: „Bóg, Ojciec wszechmogący, który pragnie, aby wszyscy ludzie zostali zbawieni, niech będzie z wami wszystkimi” (por. 1 Tm 2,4) bądź słowami „Pan z wami” (por. Mt 28,20). Zgromadzeni odpowiadają: „I z duchem twoim” (por. 2 Tm 4,22). Szafarz egzorcyzmu może wtedy krótko i życzliwie zwrócić się do dręczonego i obecnych oraz przygotować ich do celebracji.

Jeśli zajdzie potrzeba, kapłan błogosławi wodę, wypowiadając jedną z dwóch umieszczonych w *Rytuale* modlitw (41, 42). W pierwszej formule wspomina się o największych znakach, które Bóg dokonał przez wodę (por. Wj 13, 17-14,31; Mt 3,13-17), oraz czyniąc nad nią znak krzyża, prosi o jej błogosławieństwo, by służyła do odpędzania złych duchów i chorób (por. J 9,6-7), a także by chroniła miejsca, w których przebywają wierni, przed podstępem złego ducha i zasadzkami ukrytego nieprzyjaciela. Na końcu przypomniana zostaje prawda, że to wezwanie Imienia Boga zabezpiecza przed wszelkimi atakami (por. J1 3,5; Rz 10,13).

Druga formuła wskazuje na Boga jako na źródło i początek wszelkiego życia ciała i duszy (por. Rdz 1,1nn). W modlitwie, w trakcie której czyni się znak krzyża nad wodą, występuje prośba o jej pobłogosławienie dla uproszenia przebaczenia grzechów (por. Mt 6,12) oraz o obronę przed chorobami i nieprzyjacielskimi zasadzkami (por. Ps 91,3). Występuje też prośba, by źródle żywej wody nieustannie tryskały dla naszego zbawienia (por. Ap 22,1), aby można było zbliżyć się do Boga z czystym sercem (por. Ps 51,12) i uniknąć tego wszystkiego, co zagraża ciału i duszy (por. 1 Tes 5,23).

Następnie można dodać do poświęconej wody sól (43). Kapłan czyniąc nad nią znak krzyża, prosi o jej pobłogosławienie i zanoszą prośbę do Pana, by tam, gdzie padną krople tej wody, ustały napaści szatana, a ludzi strzegł Duch Święty (por. 2 Krl 2,21-22).

Egzorcysta kropi pobłogosławioną wodą dręczonego człowieka, obecnych na modlitwie i pomieszczenie (44) oraz prosi, by ta woda przyczyniła się do życia i zbawienia zgromadzonych (por. Lb 8,7; Dz 8,25-40). Kapłan kończy modlitwę formułą trynitarną. Może też użyć innej modlitwy, w której przypomniana jest tajemnica chrztu, a przez nią Misterium Chrystusa (por. Ap 22,1).

W dalszej części obrzędów następuje litania błagalna, którą należy odmawiać na klęcząco. Można do niej dodawać imiona świętych (np. ważnych w życiu dręczonego).

Kapłan zachęca do modlitwy litanijnej (45), a następnie (46) on lub ktoś z obecnych rozpoczyna modlitwę aklamacją *Panie zmiłuj się nad nami* (por. Łk 18,38) i prosi o wstawiennictwo świętych oraz błaga Boga o wybawienie od zła (por. Mt 6,13), grzechu (por. Ps 25,11), siideł szatańskich (por. 2 Kor 2,11) i śmierci wiecznej (por. Ap 20,6).

W litanii zanoszona jest modlitwa do Jezusa, by wybawił nas przez swe narodzenie, post, krzyż i mękę, śmierć i pogrzebanie, zmartwychwstanie i wniebowstąpienie oraz przez zesłanie Ducha Świętego. Dalej prosimy o zmiłowanie (por. Ps 51,1), przypominając zwycięstwo Jezusa nad szatanem przy kuszeniu (por. Mt 4,1-11) i uwalnianiu od duchów nieczystych (por. Mk 1, 21b-28), wspominając moc przekazaną uczniom (por. Mk 16,15-18) oraz przebywanie Jezusa w niebie (por. Mk 16,19) i Jego przyjście, by sądzić żywych i umarłych (por. 2 Tm 4,1).

Następnie prosimy, jako grzesznicy, o wysłuchanie modlitwy (por. Ps 102,1) oraz o przebaczenie grzechów (por. Mt 6,12), darowanie kary (por. Jud 1, 14-15), zachowanie i utwierdzenie w świętej służbie (por. Łk 1,74), a także by nasze serca Pan porwał do umiłowania nieba (por. 1 Kor 2,9), by Kościół służył Bogu w wolności (por. J 8,36), by Pan dał narodom pokój i prawdziwą zgodę (por. J 14,27) oraz by spełnił nasze błagania (por. Mk 11,24). Modlitwa kończy się wezwaniem *Chryste usłysz nas, Chryste wysłuchaj nas*.

Po zakończeniu litanii odnowiony *Rytuał* daje możliwość wypowiedzenia jednej z dwóch modlitw. W pierwszej (47) zanoszona jest prośba do Boga, który zawsze lituje się i przebacza (por. Mt 18,21-35), aby wysłuchał modlitw i uwolnił sługę/służebnicę od więzów diabelskiej potęgi (por. Ps 51,4). W drugiej (48) prosimy Boga, który widzi nasze upadki, by uwolnił naszego brata/naszą siostrę od złego ducha i przywrócił mu/jej wolność dziecka Bożego (por. 1 J 1,3), żeby mógł/mogła chwalić Boga wraz ze świętymi i wybranymi (por. Ps 145,10-11).

Kolejny etap obrzędu to recytacja psalmu. Uwzględniono możliwość modlitwy jednym lub kilku psalmami (zamieszczonymi w *Rozdziale II*), bądź tylko niektórymi, wybranymi wersetami (49). W tym miejscu (50) *Rytuał Rzymski* umieszcza Psalm 91 – *O Bożej opiece*, który już przez naród żydowski był używany w charakterze modlitwy egzorcyzycznej³⁴. Po recytacji psalmu kapłan odmawia modlitwę, będącą odpowiedzią na ten właśnie psalm. Ukazuje ona Boga jako Ucieczkę i Obrońcę (por. Ps 91,9). Egzorcysta prosi w niej, by Pan uwolnił sługę od siideł szatańskich (por. 2 Kor 2,11) i od tych, którzy go prześladują zgubnymi słowami (por. Ps 90,3). Prosi również o ukrycie go

³⁴ Por. P. Towarek, *Egzorcyzmy. Historia, liturgia, teologia*, dz. cyt., s. 155.

w cieniu skrzydeł Najwyższego (por. Ps 91,1,4), o ochronę tarczą potęgi (por. Ps 91,4) i okazanie zbawienia (por. Ps 91,16).

Po recytacji psalmu odczytana zostaje Ewangelia, której należy wysłuchać w postawie stojącej. *Rytuał* przewiduje możliwość wybrania innej z kilku perykop, zamieszczonych w *Rozdziale II*. W *Rozdziale I* (52) umieszczono fragment z Ewangelii wg św. Jana (1,1-14), mówiący o Jezusie jako o Słowie, o światłości oraz o Jego wcieleniu, o zamieszkaniu między ludźmi i o Jego chwale. Fragment ten przypomina, że liturgia egzorcyzmu to walka między ciemnością i światłością³⁵. Szatan wchodząc i przebywając we wnętrzu osoby ludzkiej, sprawia, że panuje w niej ciemność. Jezus, jeśli zostanie przyjęty przez człowieka, staje się jego światłością i przez to zwyciężąc ciemności³⁶.

Po Ewangelii następuje gest nałożenia rąk na osobę dręczoną (53). Gest ten był znany zarówno w Starym, jak i Nowym Testamencie (por. Rdz 48, 13-20; Lb 27,18-23; Pwt 34,9; Łk 13,13; Dz 6,6; 13,3; 19,6). W czasie modlitwy kapłan prosi Boga o miłosierdzie, gdyż w Nim jest pokładana nadzieja (por. Ps 17,7; 25,5-6), o zesłanie Ducha, żeby powstało życie i zostało odnowione oblicze ziemi (por. Ps 104,30; Dz 19,6), o wybawienie swego sługi, w którym on pokłada nadzieję (por. Ps 86,2). W czasie nałożenia rąk występuje też prośba o to, by Pan był dla dręczonego więżą warowną przeciwko nieprzyjacielowi (por. Ps 61,4) oraz by nieprzyjaciel nic nie zyskał na dręczonym (por. Mt 13,39), a duch nieprawości (por. 2 Tes 2,10) mu nie szkodził. Ostatnie wezwanie dotyczy wołania o pomoc z Bożego przybytku (por. Ps 46,5-6) i o obronę ze Syjonu (por. Ps 14,7; 20,3).

Po modlitwie z nałożeniem rąk następuje wyznanie wiary (54) w postaci *Składu apostołskiego* bądź *Symbolu nicejsko-konstantynopolitańskiego* (55), lub w formie odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych (56), czyli wyrzeczenia się szatana i wszystkiego co jest z nim związane oraz wyznanie wiary w Boga Trójjedynego. Obydwie formuły poprzedzone są odpowiednim wprowadzeniem. W przypadku symbolu wiary przypominamy, iż jest ona naszym zwycięstwem nad światem (por. 1 J 5,4), a przy odnowieniu przyrzeczeń wspominamy o chrzcie (por. Rz 6,3-4), przez który wyrzekliśmy się szatana i jego uczynków, a także przyrzekliśmy służyć Bogu w Kościele.

Następnie egzorcysta wprowadza uczestników liturgii do Modlitwy Pańskiej (57), przypominając o błaganiu Boga, by nas wybawił od Złego (por. Mt 6,13), bądź w innych słowach, w których zachęca do wołania w Duchu Świętym (por. Ef 6,18), który nam pomaga w braku umiejętności modlitwy (por. Rz 8,26). Rozpoczyna się Modlitwa Pańska oparta na tekście Mt 6,9-13. Na jej zakończenie kapłan dopowiada słowa: „Bo Twoje jest królestwo i potęga i chwała na wieki” (por. Ap 7,12; 12,10).

³⁵ Por. tamże, s. 161.

³⁶ Por. W. Wołyniec, *Szatan w Obrzędach chrztu i w odnowionym Rytuale egzorcyzmów*, „Pastores”, 54 (1) 2012, s. 118.

Po modlitwie *Ojczy nasz* egzorcysta ukazuje krzyż i błogosławi nim dręczonego (58). Wypowiada przy tym jedną z trzech możliwych formuł zawierających słowa nakazujące odejście nieprzyjacielowi, bądź prośbę, by Bóg przez znak krzyża uwolnił osobę dręczoną od nieprzyjaciela (por. Flp 2, 6-11) lub też by krzyż był dla tej osoby światłem i życiem (por. J 8,12; 14,2). Krzyż Chrystusa jest największą porażką Złego i źródłem wszelkiego błogosławieństwa (por. *Wprowadzenie teologiczne i pastoralne* do EMB, p. 27), stąd wierzący winien w nim upatrywać siłę do walki z przeciwnikiem. Znak krzyża kreślony nad opętanym to wyraz władzy Jezusa nad szatanem (por. *Wprowadzenie teologiczne i pastoralne* do EMB, p. 27), który przyszedł, aby zniszczyć dzieła diabła (por. 1 J 3,8).

Następnie egzorcysta może (nie musi) tchnąć w stronę twarzy osoby dręczonej (59). Jest to echo słów z Rdz 2,7, gdzie Bóg tchnął w nozdrza człowieka tchnienie życia, ale także z Ez 37,5-6, gdzie duch ożywia kości, oraz z Ewangelii wg św. Jana (20,22), w której mowa jest o tym, że Jezus tchnie na uczniów, dając im Ducha Świętego. Tchnienie zatem ma wnieść nową jakość w życie człowieka. Taki też jest sens słów wypowiedzianych przez kapłana, w których prosi, aby przez tchnienie swoich ust, Pan odpędził złe duchy (2 Tes 2,8), rozkazał im, by odeszły (por. Mk 1,25), gdyż przybliżyło się królestwo Boże (por. Mt 10, 7-8; Łk 10, 9).

Teraz następują formuły egzorcyzmu (60): błagalna (61) i rozkazująca (62). W zaleceniach mowa jest o tym, że formułę rozkazującą można dodać w zależności od okoliczności, ale nie należy jej stosować bez błagalnej (por. *Wprowadzenie teologiczne i pastoralne* do EMB, p. 28). Inne formuły błagalne i rozkazujące podane są w *Rozdziale II*. Wszystkie one jednak mają korzenie w Biblii i ukazują jej naukę o szatanie³⁷.

Pierwsza formuła błagalna składa się z sześciu wezwań. Na początku kapłan zwraca się do Boga Stwórcy (por. Rdz 1,1nn; Ap 10,6) i obrońcy ludzkości (por. Ps 27,1; Iz 51,22), aby wejrzał na swojego sługę [służebnicę] (por. Ps 116,16), którego stworzył na swój obraz (por. Rdz 1,27) i powołuje do udziału w swej chwale (por. Rz 8,17; 2 P 1,4). Następnie mówi o dręczeniu przez odwiecznego wroga (por. 1 J 3,8), który prześladowuje osobę okrutną przemocą i napelnia przerażającym lękiem (por. Mt 15,22; 17,14-18; Mk 9,14-27; Łk 9,38-42).

W drugim wezwaniu egzorcysta prosi Boga, aby zesłał na osobę dręczoną Ducha Świętego, by Ten umocnił ją w walce (por. Dz 1,8; Ef 3,16), nauczył modlić się w chwilach doświadczeń (por. J 14,26; Rz 8,26) i otoczył przemożną opieką (por. 1 Kor 12,3-11).

Trzecie wezwanie to modlitwa do Boga Ojca, by usłyszał wołanie Kościoła i nie dozwolił, aby Jego dziecko (por. 1 J 3,1), jakim jest osoba dręczona,

³⁷ Por. G. Ferraro, *Nowy rytuał egzorcyzmów: narzędzie władzy Chrystusa*, „Anamnesis”, 4 (1998/99), s. 57–58.

było owładnięte przez ojca kłamstwa (por. J 8,44). To błaganie także o to, by ta osoba, która została odkupiona Krwią Chrystusa (1 Kor 6,16; por. Ef 1,7; 1 P 1,18-19), nie pozostawała w niewoli diabła (por. Hbr 2,14) i wreszcie, aby świątynia Ducha Świętego, jakim jest ciało człowieka (por. 1 Kor 3,16; 2 Kor 6,16), nie była mieszkaniem ducha nieczystego.

W czwartym wezwaniu prosimy Boga, aby wysłuchał modlitwy Dziewicy Maryi, której Syn umierając na krzyżu, zmiądzzył głowę węża (por. Rdz 3,15), a ludzi oddał pod Jej macierzyńską opiekę (por. J 19,26-27). Prosimy również, żeby w osobie dręczonej zajaśniało światło prawdy (J 16,13; 1 J 1,5), zagościła radość i pokój (por. Rz 14,17), a także by owładnął nią Duch Świętości (por. 1 Tes 4,7-8), który zamieszkując w jej sercu (por. Rz 5,5), przywróci wewnętrzną pogodę i czystość.

Piąte wezwanie zawiera w sobie prośbę o wysłuchanie błagania Michała Archanioła i wszystkich aniołów służących Bogu (por. Ap 12,7-8; Joz 5,14). Kapłan błaga Boga niebieskich mocy (por. Iz 2,12), Boga prawdy (por. J 14,6; 1 J 4,8) i zmiłowania (por. Ps 51,1), Boga wolności (por. 2 Kor 2,17) i łaski (por. Łk 1,25; Łk 2,40; J 1,17), by oddalił, rozerwał i zniweczył przemoc i sidła szatańskie (por. 2 Kor 2,11; 1 Tm 3,7) oraz jego kajdany nieprawości (por. 116,16).

W szóstym wezwaniu prosimy Boga, miłośnika ludzkiego zbawienia (por. J 3,16), by wysłuchał modlitwy apostołów Piotra i Pawła oraz wszystkich świętych, którzy dzięki łasce Bożej zwyciężyli złego ducha (por. Dz 3,1-8; 16,16-18), aby uwolnił osobę dręczoną od wszelkiej wrogiej mocy, by mogła Mu służyć, miłować całym sercem i sławić pieśnią uwielbienia oraz swoim życiem (por. Pwt 6,5; Ps 9,2-5; Mt 22,37; Łk 1,46-56).

Po formule błagalnej egzorcysta może dodać formułę rozkazującą (62). Składa się ona z potrójnego rozkazu, w którym kolejno wymienia się Boga Ojca, Jezusa Chrystusa i Ducha Świętego. W pierwszym rozkazie szatan, nazwany wrogiem ludzkiego zbawienia (por. Ap 12,13-17), ma uznać sprawiedliwość i dobroć Boga Ojca (por. Ps 116,5-9), karzącego złego ducha słusznym wyrokiem za jego pychę i nienawiść (por. Rdz 3,15; Łk 10,18). Zły ma odejść od osoby dręczonej, którą Pan stworzył na swój obraz i podobieństwo (Rdz 1,27), obdarzył ją obfitymi darami (por. Ps 8) i uczynił przybranym dzieckiem (por. Rz 8,15-16; Ga 4,4; 1 J,3).

Drugi rozkaz wskazuje na szatana jako władcę tego świata (por. J 12,31; 14,30; 16,11). Musi on uznać wszechmoc Jezusa Chrystusa, który odniósł nad nim zwycięstwo na pustyni (por. Mt 4,1-11) w Ogrodzie Oliwnym (por. Łk 4,13), obezwładnił go na krzyżu (por. Hbr 2,14), a przez zmartwychwstanie podeptał jego potęgę (por. 1 Kor 15,20-25) i wszedł do królestwa światłości jako Zwycięzca (por. Mk 16,19; Kol 1,13). Rozkaz zawiera też odstąpienie od osoby dręczonej, którą przez narodzenie Jezus uczynił swoim bratem/siostrą (por. Rz 8,29), a przez śmierć nabył na własność za cenę przelanej krwi (por. 1 P 1,18-19).

W trzecim rozkazie szatana nazwano zwodzicielem człowieka (por. Rdz 3,13), który musi uznać Ducha prawdy (por. J 14,17; 15,26; 16,13) i łaski (Hbr 10,29), udaremniającego zasadzki i kłamstwa złego ducha (por. J 8,44). Szatan ma odejść od osoby dręczonej, ponieważ ta jest naznaczona niebieskim znamiem (por. Lb 6,7; Ap 13,16), a przez namaszczenie Duchem Świętym (por. Iz 61,1; Ef 1,13; 4,30; 1 J 2,20.27), stanowi również Bożą świątynię (por. 1 Kor 3,16-17; 6,19).

Formuła rozkazująca kończy się nakazem wobec szatana odejścia w Imię Boga Trójjedynego. W trakcie wypowiedzania tej formuły, kreśli się trzykrotnie znak krzyża. Następnie kapłan każe odejście złemu duchowi za przyczyną wiary (por. Mk 9,23) i modlitwy Kościoła (por. Jk 5,16) oraz mocy znaku krzyża królującego na wieki Jezusa Chrystusa (por. 1 Kol 1,19-20; Ap 12,9-10; 15,3).

Po uwolnieniu osoby dręczonej egzorcysta wraz z uczestnikami liturgii jako dziękczynienie (63) za łaskę wyzwolenia spod władzy szatana śpiewa hymn *Magnificat* (Łk 1,46-55) bądź *Benedictus* (Łk 1,67-79).

Po hymnie egzorcysta odmawia modlitwę (64), w której wskazuje na Boga, Stwórcę i Wyzwawiciela człowieka (por. Ps 18,3), okazującego miłosierdzie (por. Iz 63,7-9) umiłowanemu słudze. Prosi, by Bóg osłaniał uwolnioną osobę opatrnością (por. Ps 91) i strzegł jej wolności, którą otrzymała od Jezusa (por. Ga 5,1). Prosi również, by Pan sprawił, aby duch nieprawości nie miał już władzy nad uwolnioną osobą (por. Rz 6,8-11) oraz by napełnił ją dobrocią i pokojem Ducha Świętego (por. Ga 5,22-23) tak, by nie lękała się Złego (por. Ps 23,4), skoro jest z nami Jezus Chrystus (por. Mt 28,20), królujący z Bogiem Ojcem na wieki (por. 1 Kor 15,24-25).

Następują obrzędy zakończenia, w których kapłan ma do wyboru dwie modlitwy. W pierwszej egzorcysta błogosławi obecnych formułą zaczerpniętą z Księgi Liczb – tzw. błogosławieństwem Aaronowym (Lb 6,24-26). Potem kreśli nad nimi znak krzyża, wypowiadając słowa: „Niech was błogosławi Bóg wszechmogący: Ojciec i Syn, + i Duch Święty”. Wszyscy odpowiadają „Amen”.

W drugiej błogosławi wiernych, mówiąc, by Boży pokój strzegł ich serc i umysłów (por. Flp 4,7) oraz napełniał ich mądrością (por. Syr 17,7; Łk 2,40) i miłością (por. 1 J 5,1-3) Boga Ojca i Jezusa Chrystusa. Następnie, podobnie jak w pierwszej propozycji, kreśli nad wiernymi znak krzyża.

6. Cechy wspólne i różnice działań egzorcystycznych opisanych w Biblii i odnowionym *Rytuale Rzymskim*

Biblia wyraźnie wskazuje na to, iż czynności egzorcystyczne były praktykowane zarówno w Starym, jak i Nowym Testamencie. Do gestów starotestamentalnych zaliczyć możemy nałożenie rąk, namaszczenie olejem, używanie

soli, obmycie wodą, dym kadzidła, recytację psalmów, modlitwę błagalną czy kapłańskie błogosławieństwo.

W Nowym Testamencie egzorcyzmy dokonywane były powagą Imienia Jezus. W Ewangeliach mowa jest o tym, iż Chrystus uzdrawiał i uwalniał przez dotyk i słowo oraz różne gesty i zalecenia: nałożenie rąk, nakaz obmycia oraz dotyk śliną lub błotem. Mistrz z Nazaretu przekazał również pomocne wskazówki do walki z duchami nieczystymi. Wśród nich wymienić należy silną wiarę, stanowczość w konfrontacji z demonem, a także modlitwę i post.

Egzorcyzmy i cuda uzdrowienia dokonywane przez uczniów Zbawiciela, były czynione w Imię Jezusa i miały podobny przebieg do tych opisanych w Ewangelii.

W *Obrzędach egzorcyzmu większego*, zawartych w *Rozdziale II* odnowionego *Rytuału Rzymskiego* znajdujemy wiele działań opartych na Biblii. Zaliczyć do nich możemy używanie wody i soli, modlitwę litanijną, recytację psalmów i Ewangelii, nałożenie rąk i wyznanie wiary, Modlitwę Pańską, autoritet Krzyża i Imienia Bożego, tchnięcie, modlitwę błagalną i stanowczy rozkaz skierowany w stronę demona, ponadto zaś dziękczynienie i kapłaństwo błogosławieństwo.

Do czynności nieuwzględnionych w *Obrzędach egzorcyzmu większego*, a mających uzasadnienie w Piśmie Świętym i praktykowanych przez kapłanów egzorcystów zaliczyć należy: pytanie o imię demona (aby go zdemaskować, a tym samym możliwie szybciej uwolnić osobę dręczoną), namaszczenie olejem egzorcyzmowanym i używanie kadzidła oraz różne modlitwy (np. Różaniec).

Trzeba również przypomnieć o zaleceniach zawartych we *Wprowadzeniu teologicznym i pastoralnym* i mających źródło w Piśmie Świętym, wśród których wymieniany jest post i modlitwa (w tym modlitwa wspólnoty) oraz życie sakramentalne i uczynki miłosierdzia.

Wśród różnic między EMB a Pismem Świętym najważniejszą wydaje się być osoba szafarza egzorcyzmu. Odnowiony *Rytuał*, zgodnie z KPK przypomina, iż tylko kapłan wyznaczony przez ordynariusza miejsca może dokonywać zgodnie z prawem egzorcyzmu większego (por. 1172 § 1 i 2). W Piśmie Świętym Nowego Testamentu egzorcyzmów dokonuje nie tylko Chrystus, apostołowie i uczniowie Mistrza z Nazaretu, ale także ci, którzy w tym działaniu powołują się na Imię Jezusa (por. Mk 9,38-39). Nie oznacza to jednak, iż inni wierzący nie mogą zмагаć się w mocami ciemności. EMB w *Dodatkach* umieszcza przykładowe modlitwy błagalne, odwołujące się do Biblii i pomocne w walce z duchami nieczystymi, które wierni winni zanosić prywatnie.

Należy stwierdzić, że liturgia *Obrzędu egzorcyzmu większego* oparta jest wyraźnie na biblijnych wzorach. Świadczy o tym nie tylko powoływanie się na odnośne fragmenty Pisma Świętego, ale także cała struktura obrzędu.

Summary

THE BIBLICAL BASIS OF THE RENEWED LITURGY OF EXORCISM IN THE ROMAN RITUAL

For almost 400 years in the celebration of exorcism in the Roman Catholic Church the *Roman Ritual* of 1614 has been in use. In 1999 the new rite: *Exorcism and other prayers imploring* was introduced. The article presents the biblical basis of exorcism in the renewed liturgy of the *Roman Ritual*. The points 1-3 describe the prayers of exorcism as found in the Old and New Testaments. In the point 4 the structure of the renewed *Roman Ritual* is presented. In the point 5 the Author gives detailed description of the *Chapter I* of the *Roman Ritual*, to underline biblical roots of the *Rite of Greater Exorcism*. In point 6 the common features and differences of exorcism activities described in the Bible and in the renewed *Roman Ritual* are listed and compared.

Ks. mgr lic. Karol STARCZEWSKI – ur. w 1978 r. we Włoszczowie, doktorant Instytutu Ekumenicznego KUL, student Instytutu Psychologii KUL, prezbiter diecezji kieleckiej.